

KATALIKIŠKOSIOS MOKYKLOS VAIDMUO BAŽNYČIOS MISIJOJE IR BAŽNYČIOS MISIJA KATALIKIŠKOJE MOKYKLOJE

Kun. Kęstutis Palikša

Vykstant švietimo reformai vis dažniau pasigirsta balsų, kad vienintelis būdas likti ilgąja gimnazija – tai tapti katalikiška privačia mokykla. Ar tikslas pateisina priemones? Ar mokyklos pavadinimas pakeičia mokyklos dvasią? Bažnyčios vaidmuo steigiant mokyklas besivystančiuose kraštuose, rūpestis socialinėje atskirtyje liekančiais vaikais, sakytume, suprantamas. O ką moderniam pasaulyje švietimui dar gali pasiūlyti Bažnyčia?

Mokyklos vaidmuo Bažnyčios misijoje

Dėl savo gerumo ir išminties Dievas panorėjo apsireikšti ir atskleisti savo valios slėpinį (plg. Ef 1, 9), kuriame žmonės per Kristų, įsikūnijusį Žodį, Šventojoje Dvasioje pasiekia Tėvą ir tampa dieviškosios prigimties dalininkais (plg. Ef 2, 18; 2 Pt 1, 4). Todėl apsireikšdamas neregimasis Dievas (plg. Kol 1, 15; 1 Tim) iš didžios meilės prabyla žmonėms kaip draugams (plg. Iš 33, 11; Jn 15, 14–15) ir su jais kalbasi (plg. Bar 3, 38), norėdamas juos pakviesti ir priimti į savo bendrystę. *Tiesa ir apie Dievą, ir apie žmogaus išganymą visa savo gelme mums sušvinta Kristuje*, kuris yra viso apreiškimo tarpininkas ir drauge pilnatvė¹. Kristus, vykdydamas Tėvo valią, įsteigė žemėje dangaus karalystę, apreiškė mums jos slėpinį ir savo klusnumu įvykdė atpirkimą². Tam, kad šis išganingas Tėvo planas būtų tęsiamas, Jėzus Kristus įkūrė Bažnyčią kaip regimą bendruomenę, kuriai gyvastingumą teikia Šventoji Dvasia. Dvasia gyvena Bažnyčioje ir tikinčiųjų širdyse kaip šventovėje (plg. 1 Kor 3, 16; 6, 19), ji juose meldžiasi.

Šventosios Dvasios vedama, Bažnyčia nepaliaudama gilina savęs suvokimą ir stengiasi išnagrinėti savo esmės ir savo pasiuntinybės slėpinį. Taip ji iš naujo atranda gyvybiškai svarbų santykį su Kristumi ir „randa vis daugiau šviesos, naujų jėgų ir didesnę džiaugsmą vykdydama savo pasiuntinybę bei stengdamasi atrasti geriausias priemones bei kelius veiksmingesniam, gyvybingesniam ir išganingesniam santykiui su žmonių bendruomene kurti; ji pati priklauso šiai žmonių bendruomenei, ir yra paskirta jai tarnauti, idant visi žmonės pasiektų savo būties pilnatvę Kristuje“³. Bažnyčios pasiuntinybė yra skelbti Evangeliją, tai reiškia, padaryti visiems žinomą linksmąją išganymo naujieną; „naujai sukurti“ žmones per Krikštą bei juos išlavinti sąmoningai gyventi kaip Dievo vaikus.

Tam, kad ši savo uždavinį įvykdytų, Bažnyčia naudojasi Jėzaus Kristaus jai patikėtomis priemonėmis, taip pat nenuvertindama ir kitų, kurios skirtingais laikmečiais ir skirtingose kultūrose įgalina Bažnyčią pasiekti jos antgamtinį tikslą bei skatinti žmogiškosios asmenybės vystymąsi. Eidama savo pasiuntinybės keliu, ji susiduria su naujais žmonių poreikiais. Susitikdama su skirtingomis kultūromis ir nuolatine žmonijos pažanga, Bažnyčia savuoju tikėjimo skelbimu visų laikų ir visų vietovių žmonėms apreiškia jų transcendentinį tikslą, kuris vienintelis jų gyvenimui suteikia pilnutinę prasmę. Šią užduotį vykdydama, Bažnyčia steigia savas mokyklas, kadangi ji mato jose puikią priemonę visapusiškam žmogaus lavinimui, kol jos yra vieta plėtoti ir perduoti specifinę pasaulio, žmogaus ir istorijos matymo koncepciją.

Katalikiškos mokyklos pobūdis ir įnašas

Katalikiška mokykla dalyvauja išganymo perdavime, ypač ugdydama žmones tikėjime. Kokį Dievą apreiškia ir skelbia katalikiška mokykla savo vertybėmis ir kasdienybės gyvenimo praktika? M. Liuterio katekizme taip rašoma: „Tai, kam tu patiki savo širdį, ir kuo tu galutine prasme pasitiki, tai ir yra tavo dievas“. Tai, apie ką katalikiška mokykla kalba, ir dar daugiau – tai, pagal ką ji gyvena, elgiasi, formuoja santykius savo viduje ir išorėje, tai ir yra jos Dievas. Ir ji skelbia visuomet tik vieną Dievą. Ar šis Dievas yra Abraomo Dievas, Izaoko Dievas ir Jokūbo Dievas? Ar šis Dievas yra Jėzaus iš Nazareto skelbtas Dievas⁴?

Kalba apie Dievą, tokia, kokią išvystė izraelitai, konkuruoja su aplinkinėmis religijomis. Tu galima įsitikinti nagrinėjant Dievo vardo reikšmę. Mozė klausė Dievą, koks jo vardas (plg. Iš 3, 14). Atsakymas iš tikrųjų buvo vardo atsisakymas: Aš esu kuris esu. YHWH (Jahvė) – „Aš esu“ – neturi vardo, kaip kiti dievai, kuriuos apibūdina jų atsakomybės; su kuriais aš galiu įeiti į naudingą santykį

aukodamas aukas ir rodydamas dėmesį. YHWH yra grynas buvimas; be apriboto tikslo jis nori būti pažįstamas dėl jo paties. Jo negalima aprašyti per funkcijas. Teologinė pranašų kova dėl YHWH garbės menkai tebuvo nukreipta prieš tautos atkryčius pas kitus dievus; daug labiau ji buvo nukreipta prieš YHWH padarymą vienu iš dievaičių Izraelyje – YHWH tikėjimo įrikiavimą į kitų Kanaano religijų eilę. Taip, YHWH tampa vaisingumo dievu, kuris atsakingas už laukų derlių; jis tampa karo dievu, kuris nustato Judėjos ir Samarijos armijos strategijas; jis tampa dievu, kuris atsakingas už laimingą žmonių gyvenimą. Tačiau tai nėra tik už vieną sritį atsakingas dievaitis – taip mums teigia Išėjimo knygos Dievo vardo teologija. Net jei Dievas *de facto* ir vykdo funkcijas, jis vis tiek negali būti pakankamai aprašytas funkcijomis ar pavadintas funkcijų vardu.

Kur yra vieta, kurioje galima sutikti Dievą, netarnaujantį funkcijoms – tokį, kuriam tarnauja pačios funkcijos? Biblinė tradicija atsako į šį klausimą teigdama, kad žmogus yra sukurtas pagal Dievo paveikslą ir panašumą. Žmogus yra sukurtas pagal paveikslą Dievo, kuriam funkcijų atlikimas nėra esmė. O tai labiausiai pamatoma būtyje žmogaus, kuris, priešingai stipriesiems ir sėkmingiesiems, „funkcionuojantiems“ žmonėms, būtent nebeatlieka kai kurių ar net jokių funkcijų: tai – nukryžiuotasis; vargšas, neįgalus, bedarbis, ligonis, apiplėštas ir taip toliau. Kristus, pasak Evangelijų liudijimo, labiausiai tapatinasi su alkstančiais ir trokštančiais, benamiais ir svetimšaliais, įtakos visuomenėje neturinčiais vaikais. Jų vertė atpažįstama ne tame, ką jie daro, bet tame, kas jie yra ir kad jie yra⁵.

Taigi, bažnytinėje prigimtyje glūdi katalikiškosios mokyklos ypatybė – *tai mokykla visiems, ypatingą dėmesį skiriant patiems silpniausiems*. Praeityje dauguma katalikų ugdymo institucijų atsirado kaip atsakas į socialiai bei ekonomiškai menkiau aprūpintus visuomenės sluoksnius. Ne naujiena, kad katalikiškosios mokyklos atsirado besirūpinant apleistų ir be jokio auklėjimo paliktų vaikų ir jaunuolių ugdymu. Daugelyje pasaulio vietų net ir šiandien medžiaginis skurdas neleidžia daugeliui įgyti išsilavinimą ir būti tinkamai žmogiškai ir krikščioniškai auklėjamiems. Neturtingų šeimų mergaičių, XV amžiuje mokytų seselių uršuliečių; berniukų, kuriuos šv. Juozapas Kalasantas matė bėgiojančius ir šūkajuančius Romos gatvėse; jaunuolių, sutiktų šv. Pranciškaus Salezo varginguose Prancūzijos kaimeliuose arba patekusių šv. kunigo Jono Bosko prieglobstin, vėl galima sutikti tarp tų, kurie prarado visą gyvenimo prasmę, neturi jokių įkvepiančių idealų, kuriems nebuvo pateiktos jokios vertybės, kurie nebepažįsta tikėjimo grožio. Šie vaikai ir jaunuoliai paprastai yra iš šeimų netekusių šaknų ir nebesugebančių mylėti, dažnai išgyvenančių medžiaginę ir dvasinę stoką. Būtent į šiuos naujuosius vargšus katalikiškoji mokykla atsigręžia meilės dvasia. Kilusi iš troškimo suteikti visiems, ypač vargingiausiems ir labiausiai į visuomenės pašalį nustumtiems, išsilavinimą, darbo vietas ir žmogiškojo bei krikščioniškojo auklėjimo galimybę, katalikiškoji mokykla privalo įstengti rasti tarp praeities ir nūdienos skurdo formų tą pirminę meilės ir aistros auklėti sintezę, išreiškiančią Kristaus meilę vargšams, mažutėliams ir daugybei tiesos ieškotojų⁶.

Katalikiškoji mokykla susiduria su vaikais ir jaunuoliais, patiriančiais nūdienos sunkumus. Ji susiduria su mokiniais, vengiančiais pastangų, nemokančiais pasiaukoti, stokojančiais ištvermės, savo šeimoje dažnai neturinčiais gerų pavyzdžių, kuriais galėtų remtis. Vis dažniau mokiniai pasirodo esą ne tik indiferentai ar nepraktikuojantys, bet jiems apskritai trūksta religinio ar moralinio ugdymo. Be to, daugelis mokinių ir jų šeimų religiniam ir etiniam ugdymui tiek abejingi, kad galiausiai vienintelis reikalavimas ir interesas katalikiškosios mokyklos atžvilgiu yra gauti diplomą arba kokybišką išsilavinimą ar įgyti profesinių žinių. Toks klimatas sukelia tam tikrą pedagoginį nuovargį, kuris prisideda prie nūdienos problemų ir šiame kontekste darosi vis sunkiau atlikti mokytojo ir auklėtojo vaidmenį⁷. Ir vis dėlto toks atsižvelgimas į silpnuosius ir vargšus nereiškia, kad katalikiškoji mokykla gali būti tik priebėga, kurioje tokie mokiniai gali leisti dienas, ir „prastūmę“ dvylika ar mažiau metų, išeiti ieškoti kitos erdvės, kurioje nebus pareikalauta įsipareigoti ar rimtai dirbti. Katalikų Bažnyčios kanonų teisės kodeksas – Bažnyčios vidaus tvarkos taisyklių rinkinys, – 806-ojo kanono antrasis paragrafas, įpareigoja, kad „dėstymas jose moksliniu požiūriu būtų išlaikytas bent jau tokia pačiame lygyje, kaip kitose regiono mokyklose“⁸. *Katalikiškosios mokyklos užduotis yra būti pavyzdžiu ir akstinu kitoms ugdymo institucijoms ir stovėti bažnytinės bendruomenės rūpinimosi ugdymu priešakinėse linijose*. Taip išaiškėja katalikiškosios mokyklos viešasis vaidmuo. Be to, katalikiškosios mokymo įstaigos, lygiai kaip ir valstybinės mokyklos, atlieka visuomeninį vaidmenį, nes jų buvimas garantuoja kultūrinį ir auklėjamąjį pliuralizmą ir visų pirma šeimų laisvę bei teisę suteikti savo vaikams norimą ugdymo kryptį⁹.

Bažnyčios vaidmuo katalikiškoje mokykloje: pripažinti mokinių religinę patirtį

Klausimą apie tai, kokį vaidmenį Bažnyčia kaip institucija turi katalikiškoje mokykloje, o jei kalbėsime konkrečiai, būtent Vilniaus katalikiškoje mokykloje „Versmė“, galima suredukuoti į labai formalų lygmenį: bažnytinės institucijos yra mokyklos steigėjos; ir kadangi, kaip jau sakėme, katalikiška mokykla prisideda prie Bažnyčios misijos vykdymo išlavinti visapusišką žmogų, tai Bažnyčia yra tarsi mokyklos „šeimininkė“, o mokykla – Bažnyčios „pavaldinė“. Šiandienė žiniasklaida deda visas pastangas, kad parodytų Bažnyčią kaip galingą, turtingą, savimi patenkintą ir sočią instituciją, kadangi žiniasklaida puikiai žino, jog visuomenė būtent tokios, t. y. taip pristatytos, Bažnyčios neapkęš.

Tačiau jei šitaip ir galima mąstyti formaliame lygmenyje, tai mokiniai, kurie šiemet staiga tapo oficialiai katalikiškos mokyklos mokiniais, ūmai nepasikeitė ir Bažnyčia kaip institucija jiems reiškė tiek pat kiek ir anksčiau – pavadinimas nieko nepakeitė. Gerai, kad šios mokyklos moksleiviai gali atvirai kalbėti apie religijos reikšmę jiems ir net nieko nebijodami pripažinti, kad ta religijos reikšmė kartais yra arba simbolinė, arba fasadinė, arba jos visai nėra. Dalyvavimas maldoje, rekolekcijose ir Mišiose gali būti privalomas, bet kaip sakė Karolio Didžiojo namų teologas Alkuin, „galima priversti krikštytis, bet ne tikėti“. Todėl čia mes turime paklausti, o kokia gi apskritai religijos vieta būtent mokykloje? Mokinius, kurie deklaruoja savo netikėjimą, galėtume žiotis pavadinti ateistais. Tačiau ne – jie tuoj pat priduria, kad iš esmės tiki į Dievą, tačiau kitaip – savaip, be Bažnyčios, be institucijų ir panašiai. Taigi, religijos klausimas šiandien nėra ateizmo ir religijos susikirtimas, o skirtingi religijos suvokimai. Ateistinės ideologijos puikiai parodė, kaip religiniai simboliai, pamaldos, aukojimai ir net žmonių gausios aukos yra pasitelkiama toms ideologijoms išplatinti, apginti ir įtvirtinti¹⁰. Ne veltui kun. Arūnas Peškaitis OFM viename pokalbyje pasakojo apie tai, jog „aktyviausiai dvasingumą mokyklose dažnai propaguoja mokytojai, kurie seniau buvo labai vykę komunistinės sistemos agitatoriai. Jie paprasčiausiai yra įpratę vykdyti propagandinę veiklą, net jei anapus deklaracijų nėra tvirto pagrindo“¹¹.

Religija dėl Tiesos ar dėl funkcijų?

Šiandieninei moderniai religijai kartais yra keliamas uždavinys tapti visuomenės tarnaitė: religija galėtų pateisinti save tuo, kad perimtų tam tikras funkcijas, padedančias diegti tvarką ir santarvę žmonių bendruomenėje. Toks požiūris yra ne kas kita kaip Markso religijos kritikos naujas variantas. Marksas sakė, kad religija yra opiumas liaudžiai. Tačiau jis tai sakė manydamas, kad liaudis turi būti išlaisvinta iš šio opiumo valdžios. Dabar tendencija pasikeičia. Religija ir toliau tebelaikoma opiumu – tačiau būtent tokiu, kurio nereikia atsisakyti. Žmonėms reikia religijos, kad vertybės būtų stabilios, tos vertybės, ant kurių rymo demokratijos ir visuomeninio stabilumo pastatai. Jiems reikia religijos, kad galėtų kaip nors išspręsti sunkius egzistencinius klausimus: kančios arba mirties. Žmonėms reikia religijos, kad jie turėtų principinį pasitikėjimą ateitimi ir tuo būdu neprarastų psichinės sveikatos dėl nuolatinio nerimo. Socialinė, terapeutinė, o taip pat ir pedagoginė funkcijos apipina religiją; tiesos kriterijus iš principo tampa funkcijos kriterijumi. Tiesa tampa nebesvarbi; ja vadinama tai, kas geriau padeda siekti visuomenės keliamų tikslų. Tačiau religijos suvokimas per funkcijas nepateisina pačios religijos. Religija negali funkcionuoti, jei yra toleruojama ir praktikuojama tik todėl, kad turi tam tikras geidžiamas funkcijas. Šitokia religija primena *placebo* tabletes – tabletes irgi neveikia, jei tik sužinome, kad turime reikalą su *placebo* efektu¹².

Pedagogai kartais kenčia nuo situacijos, kurią galėtume pavadinti „Karaliaus Mido sindromu“. Karalius Midas dievų paprašė, kad visa, ką jis palies, pavirstų į auksą. Iš pradžių jam tai patiko, tačiau kai per pusryčius jam duona įstrigo gerklėje tapusi aukso luitu, jis pastebėjo, kad jo noras turi du galus. Tačiau kelio atgal nebėra. Ir jis sėdi išalkęs prie aukso kalnų, kuriuos jis su kiekvienu kūno judesiu tik didina ir didina. Panašiai gali atsitikti ir pedagogams, jei tik visa, ką jie paliečia, su kuo susiduria, būtinai privalo turėti pedagoginį tikslą. Tai galioja ir kalbant apie pedagogijos ir religijos santykį, apie santykį tarp mokyklos ir religijos. Religija, vos tik jai iškeliami pedagoginiai tikslai, pasikeičia į savo pačios priešingybę. Panašiai kaip stirna pabėga, vos tik į ją nusitaikai. Yra daug variantų tokio religijos pavertimo pedagogijos tarnaitė. Pavyzdžiui, jei Dievas pristatomas kaip tas, kuris grasina bausti, jei tik

peržengsi visuomenines taisykles. Taisyklės lieka sveikos, tačiau religija ir tikėjimas Dievu miršta. Lengviausiu atveju – patiria komos būseną. Tuomet ateizmas kyla iš pačios Bažnyčios, jei tik Bažnyčia tai, ką turėtų liudyti, padaro priemone kitiems tikslams pasiekti. Šiandieninės pastangos kaip nors pateisinti religiją visuomenės tvarkos kontekste, pateisinti jos praktiniu naudingumu, kad ji padeda ugdytis vertybes, – yra būtent tokios krypties slinktis. Šitokiai situacijai esant, katalikiška mokykla tampa faktiškai ateistine, ir nepaisant jos gerų intencijų, veda prie priešingų rezultatų.

Mokytojas – Bažnyčios misijos atlikėjas

Yra ir kita kryptis – kai mokykla tampa religijos priemone. Ji gali suprasti savo užduotį labai siaurai, ir manyti, kad tai, jog mokiniai lankosi pamaldose nekelia didelių bangų prieš tai, jau reiškia jų tikėjimą. Vienos katalikiškos mokyklos mokinio internetiniame forume išsakytos mintys tokias iliuzijas kaip žaibu išsklaido: „*Būna paprastos mišios dienos metu. Ten jos trunka kažkiek laiko. Pamokslai bla bla bla ir kitas Š. Krikščionys ir tikėjimui ten daug dėmesio skiriama*“. Taigi mokytojas katalikiškoje mokykloje „tenekrypsta ir tenelinksta nei į vieną, nei į kitą pusę, bet pasilikdamas viduryje, lyg svarstyklių rodyklė, teleidžia Kūrėjui betarpiškai bendrauti su kūriniu ir kūriniui su savo Kūrėju ir Viešpačiu“¹³. Tai nereiškia, kad mokytojas neturi išreikšti savo krikščioniškos pozicijos, tačiau tuo noriu pasakyti, kad jis turėtų vengti bet kokių kraštutinumų: tiek neigti Dievą ir smerkti Bažnyčią, tiek ir užsispyrusiai brukti tikėjimą kiekvienam, nepriklausomai nuo to asmens pasirengimo jį priimti. Kantrybė ir taktiškumas čia gali padaryti daugiau negu tam tikra prievarta. Vis dėlto reikia pasakyti, kad visiškas mokytojo indiferentiškumas ar priešiškas religiniams klausimams, jei jis moko katalikiškoje mokykloje, būtų nesuprantamas ir nepateisinamas. Kanonų teisės kodekso 803 kanonas taip sako: „Katalikiškoje mokykloje dėstomi dalykai ir auklėjimas turi būti paremti katalikiškosios doktrinos principais, o mokytojai turi pasižymėti teisinga doktrina ir doru gyvenimu“¹⁴. Šiuo atveju mums svarbiausi žodžiai čia yra mokytojų teisinga doktrina bei doras gyvenimas. Nes jei svarstome, kokia Bažnyčios vieta katalikiškoje mokykloje, tai neturėtume pražiopsoti fakto, kad **mokytojai didžiausiąja dalimi būtent ir yra Bažnyčios misijos atlikėjai mokyklos bendruomenėje**. Katalikiškojo auklėjimo kongregacija dar prideda: „*Mokymas yra veikla, pasižyminti ypatingu moraliniu gyliu, tai viena iš kilniausių ir kūrybingiausių žmogaus veiklos sričių: mokytojas formuoja ne inertišką medžiagą, bet paties žmogaus dvasią. Todėl itin svarbūs tampa mokytojo ir mokinių asmeniniai santykiai, jie neapsiriboja paprasčiausiu davimu ar priėmimu. Be to, turime vis labiau įsisąmoninti, jog mokytojai ir auklėtojai įgyvendina ypatingą krikščioniškąjį pašaukimą ir dalyvauja Bažnyčios misijoje, ir kad „nuo jų labiausiai ir priklauso katalikiškosios mokyklos planų ir užmojų įgyvendinimas“*¹⁵.

Bažnyčia taip pat privalo mokyti kantrybės katalikiškos mokyklos atžvilgiu: šiandieną tokia mokykla neturi (o ir turbūt niekada neturėjo) paskirties žūt būt aprūpinti seminarijas klierikais, o vienuolynus seserimis bei broliais vienuoliais. Šių dienų „katalikiškoji mokykla atsiskleidžia kaip mokykla, skirta asmenybei ir tuo pačiu asmenybių mokykla. Kiekvieno žmogaus asmenybė, jo ar jos materialiniai bei dvasiniai poreikiai sudaro Kristaus mokslo šerdį: štai kodėl žmogaus asmenybės ugdymas yra katalikiškosios mokyklos tikslas“¹⁶. Taigi, katalikiška mokykla nėra koks nors „mutantas“ visoje Lietuvos Respublikos švietimo sistemoje. Antai net ir Lietuvos švietimo koncepcijoje iškeliami tokie tikslai: „Svarbiausi ugdymo tikslai: padėti asmeniui atskleisti bendrąsias žmogaus vertybes ir jomis grįsti savo gyvenimą; ugdyti kritiškai mąstantį žmogų, gebantį svarstyti esminius žmogaus egzistencijos klausimus, atsakingai daryti sprendimus ir savarankiškai veikti; ugdyti asmenį, pasirengusį profesinei veiklai, pasiryžusį ir gebantį adaptuotis besikeičiančiame socialiniame, ekonominiame gyvenime ir jį tobulinti; brandinti asmens tautinę bei kultūrinę savimonę; ugdyti žmogų demokratijai; ugdyti Lietuvos valstybės pilietį“¹⁷. Akivaizdu, kad mokytojas, norintis prisidėti prie šių tikslų įgyvendinimo, privalo pasižymėti tam tikromis asmeninėmis savybėmis, ir kad jo veikla iš tiesų „pasižymi ypatingu moraliniu gyliu“.

Taigi, tokie yra mokyklos Lietuvoje tikslai, ne išimtis yra ir katalikiška mokykla – juk ji yra bendrosios švietimo sistemos dalyvė. „Į katalikiškąją mokyklą nedera žvelgti atsietai nuo kitų ugdymo įstaigų, ji negali būti administruojama kaip visiškai nepriklausoma nuo kitų ugdymo institucijų, ji turi būti susijusi su politikos, ekonomikos bei kultūros pasauliu ir visuomene visa savo visuma“ – sako Katalikiškojo auklėjimo kongregacija¹⁸. Tačiau tam, kad mokykla galėtų ne tik vadintis, bet ir iš tiesų būtų katalikiška, ji turi atsižvelgti ir į Bažnyčios lūkesčius; atsižvelgti į Bažnyčios misiją bei užduotį

paskelbti Gerąją Dievo Žinią, Krikštu atgimdyti žmones gyvenimui priimant Kristų ir juos įgalinti gyventi pagal Kristaus pavyzdį, o tai reiškia – pagal žmogiškumo vertę, taip, kaip dera žmogui.

Asmeninis mokytojo pavyzdys: ne tik raginti, bet liudyti patirtį

Ne tik vienuolės ir kapelionas šioje mokykloje yra tie, kurie šios užduoties imasi, bet džiugu, kad ji nesvetima ir jums, mokytojai. Tik čia reikia atminti, jog yra skirtumas, ar kalbi iš tikėjimo, ar apie tikėjimą. Tikintis žmogus sako: „Kristus mane patraukė prie savęs, mano gyvenimas priklauso jam, ir aš juo pasitikiu“. Georg Steiner tokį kalbėjimą pavadintų „pirminiu diskursu“. Jis vardija, kas sudaro religinę kalbėseną: maldos, himnai, išpažinimas, garbinimas, pamaldos, bet taip pat ir atsigręžimas į neturtinguosius, į vargą kenčiančius, mažuosius ir silpnuosius, ir apskritai – didžiųjų šventųjų „kvailybė“. Margarita Fausto paklausė: „Koks tavo požiūris į religiją?“ (J.W. Goethe). Tikriausiai ji norėjo paklausti, ar tu tiki į Dievą, arba, ar tu vaikštai į bažnyčią, arba, ar tu meldiesi? Fausto atsakymas susideda iš daugybės žodžių ir sakinių. Tą galima būtų pavadinti „antriniu diskursu“. Tai kalbėjimas iš atstumo – apie tikėjimą. Šiame diskurse tikintys ir netikintys gali dalyvauti lygiomis dalimis. Gali būti, kad mes per daug kalbame apie tikėjimą, ir per mažai kalbame „iš“ tikėjimo ir tą tikėjimą išreiškiame žodžiais bei veiksmais. O tuomet nei mes patys, nei mokykla, nei mokiniai netampa labiau tikintys. Supaprastintai galima būtų pasakyti taip: joks mokymas, net tikybos pamokos, nepakeičia ir nepakeis maldos. Priešingai, mokymas, doktrina gali tiesiog uždengti religinę patirtį ir sudaryti iliuziją, kad krikščionybė neva yra ne patirtis ir santykis, o elgesio kodeksas kartu su žiniomis. Patirtis yra būtina, tikėjimo išgyvenimas yra būtinas, nes jei pasiliksime tik kalbėjime apie maldą, o nebus maldos, jei pasiliksime tik kalbėjime apie Dievą, o niekuomet neištarsime ir mūsų mokiniai neištars jam „Tėve...“, tuomet rizikuosime pakibti samprotavime, iš kurio nebėra kelio prie patyrimo. Tokia situacija bus panaši į tą, kurią Paul Tillich aprašė kaip sūnaus „norą sukurti savo motiną ir iš nieko pašaukti būti savo tėvą“. Midas nebegalėjo savo aukso atversti maistu. Taigi iš to seka, kad religija mokykloje, jei ji nori kaip nors būti, turėtų pasirodyti tikėjimo praktika, pirminiu diskursu.

O kur gi yra tos vietos, kuriose mokykloje patiriamas tikėjimas? Kur Dievas yra labai arti? Visų pirma reikėtų pasakyti, kad santykis tarp mokytojo ir mokinio turi religinę vertę. „Mokytojau, kas tau yra šventa?“ Arba: „Mokytojau, ar mokinsys tau yra šventybė?“ Klausimas aišku vienpusiškai užduotas, ir atsakomas jis vienpusiškai, kadangi mokinio ir mokytojo santykis, panašiai kaip vaiko ir tėvų santykis, yra asimetriškas – jis nėra tolygiai abipusiškas. Net mokiniai, kuriems, kaip atrodo, nėra nieko švento, mokytojams yra šventi – panašiai kaip ir tėvų meilė vaikams, kuri ir tada išlieka, kai nesulaukia atsako. Tame, kad kiekvieno mokinio asmeninę vertę turime besąlygiškai pripažinti, būtent tokiam elgesyje glūdi anonimiškas tikėjimą gimdantis auklėjimo aktas ir pirminis tikėjimo perdavimas. Mokinio vertingumo atpažinimas esti pirminiame diskurse – tai yra, tame, kaip su juo kalbame, kaip su juo elgiamės, kaip rimtai jį priimame. Antra, mokiniams kartais daug labiau padeda patirti tikėjimo tikrumą ne tikybos mokytojas, bet, pavyzdžiui, lietuvių kalbos, ar fizikos, ar kokio kito dalyko. Šitai atskleidžia, kad kiekvienas dėstomas dalykas turi kažką, kas turi religinį charakterį: grožį, kuris atpažįstamas dėl jo paties, o ne dėl panaudojimo, tiesą, kuri tampa iššūkiu liudyti ją, buvimą, nuostabą ar siaubą. Iš to aiškėja, kad mokyklinis auklėjimas, kuris domisi religiniais klausimais, reikalauja dalykų tarpusavio sąryšio, arba integracijos. Dalykų sąryšiai gali būti gera priešstata mokymo fragmentavimui, siauram dalykų specializavimui, kurį ir Bažnyčios dokumentai, ir visuomenės žmonės apibrėžia kaip šių laikų mokslo neigiamybę¹⁹.

Antra, mokykla mokiniui nėra vien nuobodi dalykų seka. Ji nėra vien tik pamokos. Kalbant apie religiją, čia prieiname klausimą apie religines praktikas mokykloje, kurios ir reiškia ne ką kitą, kaip pirminio diskurso galimybę. Todėl labai svarbu turėti mokykloje fizinę ir moralinę erdvę tikėjimo praktikai, erdvę, kuri būtų laisva nuo vertinimo ir neįpareigotų žūtbutiniams pasiekimams. Tai yra ne tik malda ir giesmės, ne tik Mišios, bet ir susitikimai su žmonėmis, kurie išgyvena kančią, su žmonėmis, kurie yra kitokie ir todėl svetimi, susipažinimą ir su mirties tikrove, sugebėjimą elgtis su kalte, jei ji atsiranda mokykloje... Ir visa tai ne vien tam, kad mokiniai išmokytų elgtis įvairiausiai atvejais, bet kad visą šią tikrovę tiesiog imtų suvokti ir jos akivaizdoje nustebtų ir nutiltų, tam, kad Dievas galėtų prabilti. Nes tik jis dovanoja tikėjimo malonę.

-
- ¹ Plg. Vatikano II Susirinkimas, Dogminė konstitucija apie Dievo Apreiškimą *Dei Verbum* (1965-11-18), 2.
- ² Vatikano II Susirinkimas, Dogminė konstitucija apie Bažnyčią *Lumen Gentium* (1964-11-21), 3.
- ³ Plg. Kongregation für das katholische Bildungswesen, *Die katholische Schule* (1977-03-19), 6 (www.vatican.va).
- ⁴ Plg. Rainer Bucher, *Was Gott mit einer katholischen Schule zu tun haben konnte*, 150.
- ⁵ Plg. Klaus Mertes SJ, *Religion und Schule*, www.canisius.de.
- ⁶ Plg. Katalikiškojo auklėjimo kongregacija, *Katalikiškoji mokykla ant trečiojo tūkstantmečio slenksčio* (1997-12-28), 15.
- ⁷ Plg. Katalikiškojo auklėjimo kongregacija, *Katalikiškoji mokykla ant trečiojo tūkstantmečio slenksčio* (1997-12-28), 6.
- ⁸ Plg. *Codex Iuris Canonici*, Kan. 806§2 (neoficialus vertimas).
- ⁹ Plg. Katalikiškojo auklėjimo kongregacija, *Katalikiškoji mokykla ant trečiojo tūkstantmečio slenksčio* (1997-12-28), 16.
- ¹⁰ Plg. Klaus Mertes SJ, *Religion und Schule*, www.canisius.de.
- ¹¹ *Diskusija: krikščionis mokykloje*, www.bernardinai.lt (2010-08-31).
- ¹² Plg. Klaus Mertes SJ, *Religion und Schule*, www.canisius.de.
- ¹³ Šv. Ignacas Lojola, *Dvasinės pratybos*, Šešioliktoji taisyklė.
- ¹⁴ Plg. *Codex Iuris Canonici*, Kan. 803§2 (neoficialus vertimas).
- ¹⁵ Katalikiškojo auklėjimo kongregacija, *Katalikiškoji mokykla ant trečiojo tūkstantmečio slenksčio* (1997-12-28), 19.
- ¹⁶ Katalikiškojo auklėjimo kongregacija, *Katalikiškoji mokykla ant trečiojo tūkstantmečio slenksčio* (1997-12-28), 9.
- ¹⁷ *Lietuvos švietimo koncepcija*, www.smm.lt.
- ¹⁸ Katalikiškojo auklėjimo kongregacija, *Katalikiškoji mokykla ant trečiojo tūkstantmečio slenksčio* (1997-12-28), 16.
- ¹⁹ „Ugdymo fragmentacija, vertybių suvokimo neapibrėžtumas, kuriuo dažnai remiamasi ir kuriam lengvai pritariama – beje, pavojingai nuslepiančią turinį, – turi tendenciją nustumti mokyklą į tariamą neutralizmą, silpninantį auklėjamąjį potencialą ir darantį neigiamą įtaką mokinių ugdymui” (Katalikiškojo auklėjimo kongregacija, *Katalikiškoji mokykla ant trečiojo tūkstantmečio slenksčio* (1997-12-28), 10).